

An Analysis of the Position of National Identity Symbols in Iranian and Afghan Textbooks, a Comparative Study

Ali Ali Hoseini¹

Associate Professor, Department of Political Science, Faculty of
Administrative Sciences & Economics, University of Isfahan

Zohreh Hemmati

Ph. D. Student, Department of Political Science, Faculty of Administrative
Sciences & Economics, University of Isfahan

(Date received: 10 May 2021- Date approved: 18 August 2022)

Abstract

Introduction: In the discussion of types of identity, national identity can be introduced as one of its types. The importance of the concept of national identity compared to other collective identities lies in its great impact on different spheres of life in every social system. Therefore, National identity is the most pervasive and at the same time the most legitimate level of identity in all social systems. Various factors, including education, are influential in the formation and development of this identity. Among these, textbooks used in the educational system of countries are significant because the content of textbooks is one of the main sources which can have a serious impact on strengthening or weakening national identity.

Research Question: In this regard, the current research seeks to answer the question, what is the quality of different aspects of national identity in the textbooks of Iran and Afghanistan?

Methodology: By examining the three-year secondary school books of the two countries, 17 common books in both educational systems were selected as a statistical sample. Then the six dimensions of national identity were identified and coded in all these books (1703 pages of Iranian textbooks) and (1452 pages of Afghan textbooks).

Methodology (and Theoretical Framework if there are): As an applied research, the current research intends to analyze the data by applying the content analysis method and measuring the frequency of the

---

1. E-mail: a.alihosseini@ase.ui.ac.ir (Corresponding author)

mentioned indicators in the text; in this way, first, the indicators proposed in the text and images of each lesson of the textbook were examined and then we will analyze the results of the findings. The face validity of the indicators was also done based on the agreement of the professors. Therefore, the analysis unit of "word" and "symbol" is defined and the data is checked based on "book". After collecting the required data, by entering the data into the computer and in the Excel environment, it is processed and its results are displayed in the form of tables that show the frequency and also the percentage of each of the relevant indicators. It should be noted that the library method was used to collect information in the subject and background literature. The textbooks of Dari history, language and literature, Islamic or religious education, the electronic version of which were extracted from the two websites of the Iranian textbook database and the website of the Ministry of Education of Afghanistan. The amount of resources examined in this research is based on the final edition of 2016. In this sense, the sampling was purposeful.

Results and Discussion: In relation to secondary school textbooks in the educational system of the Islamic Republic of Iran, the results indicate that the emphasis on different aspects of national identity in the content of secondary Persian literature books is not balanced and has significant differences in such a way that the emphasis on four of the nine dimensions examined in this research, which includes the components of the flag, national anthem, native clothes and historical places is insignificant compared to other components. Also, the level of emphasis and attention to the mentioned dimensions in the history textbook has been similarly seen as inconsistencies and imbalances in the content of the mentioned books. In the second and third year books, only the dimensions related to the official calendar and indigenous art are emphasized and other dimensions of national identity are neglected. Finally, in the books of religion and life of three years of high school, there is basically no news of attention and emphasis on these dimensions and only a small percentage is dedicated to the dimension of national elites and celebrities.

In connection with high school textbooks in the education system of Afghanistan; the results show that the emphasis on various dimensions of national identity in the content of high school Dari language and

literature textbooks has a significant imbalance and this time according to the official calendar, flag and national anthem, other dimensions of national identity have been neglected. This imbalance is repeated in the history books of the high school of this country and it is observed that other dimensions have been clearly neglected only by emphasizing the dimensions related to the elites and celebrities and historical places.

Conclusion: In terms of comparison, the level of attention of the two countries to the nine dimensions of national identity can be explained as follows: Based on the analysis of the data obtained from the nine dimensions of national identity in Iran's secondary school books, the amount of attention and emphasis on these dimensions in Afghan books has been more than that of its neighbor. But the interesting thing is that the dimensions of the flag and the national anthem, which are actually the first steps of the young generation to get to know their national identity, have been given considerable attention in the high school textbooks of Afghanistan while in the high school books of Iran this issue has been severely neglected.

What is clear is that in the comparison of other countries of the world, in both countries under study, the quantity and quality of attention to the dimensions of national identity is low and it should be analyzed with double precision and then promoted in the educational policy of identity issues. One of the important steps in this field can be the balanced distribution of identity categories in the content of textbooks, a point that has been neglected so far. In this process, the dimensions should be distributed in such a way that the Iranian-Islamic content of the identity of the two countries is taken into consideration and quantitatively and qualitatively solve the identity needs of the young generation, especially in the period of adolescence which is considered the period of identity search.

Keywords : Iran, Afghanistan, National Identity, Textbooks, Content Analysis.

تحلیلی بر جایگاه نمادهای هویت ملی در کتاب‌های درسی ایران و افغانستان، مطالعه مقایسه‌ای

علی علی‌حسینی*

دانشیار گروه علوم سیاسی، دانشکده علوم اداری و اقتصاد، دانشگاه اصفهان

زهره همتی

دانشجوی دکتری علوم سیاسی، دانشکده علوم اداری و اقتصاد، دانشگاه اصفهان

(تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۲/۲۰ - تاریخ تصویب: ۱۴۰۱/۰۵/۲۷)

چکیده

هویت ملی فراگیرترین و مشروع‌ترین سطح هویت در همه نظام‌های اجتماعی است. عوامل مختلفی از جمله آموزش و پرورش در شکل‌گیری این هویت تأثیرگذارند. در این میان، کتاب‌های درسی مورد استفاده در نظام آموزشی کشورها قابل توجه هستند. زیرا محتوای کتاب‌های درسی از اصلی‌ترین منابعی است که می‌تواند در تقویت یا تضعیف هویت ملی تأثیر جدی داشته باشد. در این نوشتار با کاربرد روش تحلیل محتوا در چارچوبی مقایسه‌ای به دنبال پاسخ این پرسش هستیم که ابعاد متنوع مقوله هویت ملی در کتاب‌های درسی کشورهای ایران و افغانستان از چه کیفیتی برخوردارند؟ با بررسی کتاب‌های سه ساله دوره آموزشی متوسطه این دو کشور، تعداد ۱۷ کتاب که در هر دو سیستم آموزشی مشترک بودند به عنوان نمونه آماری گزینش شد. سپس ابعاد شش‌گانه هویت ملی در همه این کتاب‌ها، ۱۷۰۳ صفحه کتاب‌های درسی ایران و ۱۴۵۲ صفحه کتاب‌های درسی افغانستان‌شناسایی و کدگذاری شدند. نتایج این پژوهش نشان داد که ابعاد هویت ملی در مجموعه متن، تصویرها و تمرین‌های این کتاب‌ها در هر دو کشور به شکل متعادلی توزیع نشده و با وجود تأکید بیشتر بر این ابعاد در کتاب‌های دوره متوسطه ایران، در هر دو سیستم آموزشی کمیت و کیفیت پردازش ابعاد هویت ملی با کم توجهی قابل ملاحظه‌ای روبه‌رو بوده است.

واژگان اصلی: افغانستان، ایران، تحلیل محتوا، کتاب‌های درسی، هویت ملی.

مقدمه

هویت مفهومی است که به وسیله آن فرد، گروه و جامعه خود را می‌شناسد. از جمله انواع هویت، هویت ملی می‌باشد که با موقعیت قانونی مرزهای ملی و تخصیص حقوق شهروندی در ارتباط است (Sultani and Khanmohammadi, 2021:181). این مفهوم از اواخر قرن نوزدهم و به‌ویژه پس از دو جنگ جهانی در کشورهای جهان سوم و نواستقلال رواج پیدا کرد. در واقع، هویت ملی با شکل‌گیری مفهوم ملت رابطه تنگاتنگی دارد. ملت، واژه‌ای است عربی به معنی راه و روش. این واژه تا یکی دو قرن گذشته بیشتر به معنای دین و راه و روشی به کار می‌رفت که یک رهبر الهی از طرف خداوند بر مردم ارائه می‌کرد. اما در قرن اخیر مفهومی جدا با مفهوم اصلی خود پیدا کرده است. بنابر مفهوم جدید، ملت یک واحد انسانی است که قلمروی جغرافیایی مشترک دارد، افراد آن نسبت به این سرزمین و نسبت به یکدیگر احساس تعلق و دلبستگی دارند. این افراد حکومتی واحد دارند. بیشتر آن‌ها در اموری چون پیشینه تاریخی، زبان، نژاد، دین، آداب و رسوم یا در برخی از این موارد، اشتراک‌هایی دارند (Javadzadeh, 2010: 167). رواج این مفهوم به‌عنوان یک اصطلاح علمی در علوم اجتماعی مربوط به نیمه دوم قرن کنونی است. پیش از این زمان مفهوم کاراکتر ملی وجود داشت که بر مجموعه‌ای از منافع ملی، سنت‌ها و آرمان‌های ملی در تعریف خود و دیگری در تصور هر ملت شکل می‌گیرد که در گذر زمان جای خود را به هویت ملی داد (Afrogh, 2002: 155). محمدرضا تاجیک؛ هویت ملی را شیوه مشترک در نوع تفکر، احساس‌ها، هنجارها، اعتقادات و تمایل‌های یک جامعه را که به گونه‌ای احساس تعلق و تکلیف را نسبت به آن جامعه در افراد ایجاد می‌کند، تعریف کرده‌اند (Moridi and Bakhsandeh, 2011: 121). احمد اشرف بر همین موضوع تأکید دارد و ریشه هویت ملی را در احساس تعلق به طایفه، قبیله و قوم می‌داند. افرادی که در قالب یک قوم و در یک سرزمین مشخص زندگی می‌کنند، هم‌زبان هستند، آداب و رسوم مشترک دارند، با یکدیگر همکاری اقتصادی دارند و هویت جمعی دارند که ریشه اصلی ملی‌گرایی امروزی است. بر همین اساس خود را از دیگر اقوام و جریان‌های غیر، جدا می‌کنند (Tajik, 2005: 12). در بحث انواع هویت، می‌توان هویت ملی را مهم‌ترین نوع آن معرفی کرد. اهمیت مفهوم هویت ملی نسبت به دیگر هویت‌های جمعی در تأثیر بسیار زیاد آن بر حوزه‌های متفاوت زندگی در هر نظام اجتماعی است. برای نمونه، هویت ملی در حوزه سیاست، آرمان‌ها را تحقق می‌بخشد یا به قدرت حاکم، مشروعیت می‌دهد و بر میزان نفوذ آن می‌افزاید (Hjian and Amirkafi, 2008: 113). برخی دیگر بر جنبه روانی آن تأکید دارند. عده‌ای نیز پیوندهای ملی و دلبستگی به آن را عنصر اصلی تعریف هویت ملی دانسته‌اند و آن را به جغرافیایی، تاریخی و فرهنگی، اجتماعی و قومی که زندگی انسانی را در بر می‌گیرد و عضو جامعه به آن می‌بالد و افتخار می‌کند، تعریف می‌کنند (Zahed, 2005: 137).

هویت ملی در دو سطح فرهنگی - تاریخی و سطح سیاسی مطرح است. بدیهی است که تأکید صرف بر هر کدام از این سطح‌ها، سبب نادیده گرفته شدن بخش مهمی از مباحث مربوط به این حوزه‌ها خواهد شد. به طور کلی، در سطح اول بر مؤلفه‌ها، نمادها و نمادهای تاریخی، میراث فرهنگی و مواردی مانند این توجه و تأکید می‌شود. در سطح دیگر، در مفهوم هویت ملی، بیشتر به بعد سرزمینی، یکپارچگی سیاسی و اجتماعی توجه می‌شود. ابعاد هویت ملی را این‌گونه می‌توان برشمرد: اجتماعی، تاریخی، جغرافیایی، فرهنگی و سیاسی (Abolhasani, 2008: 17). عامل‌های مختلفی مانند خانواده، آموزش و پرورش، رسانه‌ها، نخبگان، نویسندگان در شکل‌دهی به هویت تأثیر دارند.

این عامل‌ها در نظام آموزشی کشورها در تقویت یا تضعیف هویت ملی نقش مهمی دارند. بعد از خانواده، مدرسه مکانی است که افراد، بیشترین زمان خود را در آن سپری می‌کنند. به همین دلیل، در ساختن هویت دانش‌آموزان بسیار تأثیرگذار است. از آنجا که امروزه بخش زیادی از فعالیت‌های آموزشی مدرسه‌ها در کشورهای در حال توسعه، بر محور انتقال محتوای کتاب‌ها درسی تمرکز کرده است، محتوای کتاب‌های درسی از اصلی‌ترین منابعی است که در تقویت یا تضعیف هویت ملی نقش مهمی دارد. به همین دلیل، این نوشتار می‌تواند میزان توجه به مقوله هویت ملی و آموزش آن به دانش‌آموزان را در قالب آموزش رسمی ارزیابی کند. در نوشتار حاضر، میزان توجه به مفاهیم و مؤلفه‌های مرتبط با هویت ملی در کتاب‌های درسی سه ساله دوره آموزشی افغانستان شامل کتاب‌های علوم دینی، دری، تاریخ و مقایسه نتیجه‌های به دست آمده با میزان توجه به مؤلفه‌ها و مفاهیم مربوط با هویت ملی در کتاب‌ها درسی سه سال دوره آموزشی جمهوری اسلامی ایران شامل کتاب‌های دین و زندگی، زبان و ادبیات فارسی و تاریخ انجام می‌شود. به این منظور با بهره‌گیری از روش تحلیل محتوا ۱۷ جلد کتاب درسی را بررسی و تجزیه و تحلیل کردیم.

پیشینه پژوهش

نکته مهمی که باید به آن توجه کرد پیشینه پژوهش‌هایی است که به مقوله بحث نوشتار حاضر توجه داشته‌اند. تاکنون آثار زیادی درباره تحلیل محتوای هویت ملی نوشته شده است. در هر یک از این آثار بر جنبه‌ای ویژه از این مفهوم پرداخته شده است. برای نمونه، از غندی و محمدی مهر (۱۳۹۵) در پژوهش خود با عنوان «بازنمایی هویت ملی در کتاب‌های فارسی دوره دبستان» میزان توجه به مقوله هویت ملی، هویت دینی، هویت مذهبی و هویت محلی در این کتاب‌ها را بررسی کرده است. جدیدی (۱۳۹۴) در پژوهشی با عنوان «تحلیل محتوای کتاب‌های درسی پایه ششم ابتدایی از نظر توجه به هویت ملی» نشان می‌دهد که در کتاب‌های «اجتماعی» و «فارسی بخوانیم» به برخی نمادها مانند مکان‌های طبیعی - ملی، فرهنگ و مشاهیر ایرانی به میزان قابل توجهی پرداخته شده است. معروفی (۱۳۹۳) در پژوهش خود با عنوان «جایگاه مؤلفه‌های هویت ملی - مذهبی در محتوای کتاب‌های دوره متوسطه» محتوای

کتاب‌های درسی ادبیات فارسی دوره متوسطه را برای تعیین جایگاه مؤلفه‌های هویت ملی - مذهبی در این کتاب‌ها را بررسی کرده است. خدایار (۱۳۸۷) در پژوهش خود با عنوان «هویت ملی در کتاب‌های درسی آموزش و پرورش» جایگاه مؤلفه‌های هویت ملی ایران و شاخص‌های آن را در آن کتاب‌ها بررسی کرده است.

در منابع خارجی نیز پژوهشگرانی در این مورد نوشته‌اند و خواسته‌اند مقوله هویت ملی را در ابعاد مختلف آن بررسی کنند. برای نمونه، ترنر^۱ (۲۰۱۸) در اثر خود با عنوان «هویت و هویت ملی»^۲ مقوله هویت را به‌طور کلی و تحول هویتی از سستی به مدرن در بین جوانان چینی را به‌ویژه بررسی کرده است. عنال^۳ (۲۰۱۳) در اثر خود با عنوان «ساختار هویت ملی در عصر جدید»^۴ هویت، کیفیت گذار از هویت‌های قومی به هویت ملی و سازوکارهای صورت‌بندی هویت و ارتباط آن با راهبردهای ملت‌سازی را تبیین کرده است. تاراکوفسکی^۵ (۲۰۱۰) در نوشته خود با عنوان «هویت ملی» میزان گرایش به مقوله هویت ملی در نوجوانان را با استفاده از متغیرهای روانشناختی آزموده است. به‌طور کلی، آنچه این نوشتار را از این آثار جدا می‌کند، نگاه تطبیقی به مقوله هویت ملی در میان کشورهاست. با توجه به تحولاتی که در چند دهه اخیر در هر دو کشور به‌وجود آمده است. همچنین از آنجا که به موضوع هویت، بیشتر در مطالعات سیاسی بی‌توجهی شده است و در مورد مسئله هویت و نقش آن در معادلات سیاسی بحث جدیدی نشده است، در این نوشتار تلاش می‌کنیم از این زاویه جایگاه هویت ملی در نظام آموزشی کشورها را واکاوی کنیم. در این نوشتار به دنبال پاسخ این پرسش هستیم که ابعاد مختلف موضوع هویت ملی در کتاب‌ها درسی کشورهای ایران و افغانستان چه کیفیتی دارند؟ برای پاسخ به این پرسش، این پرسش‌های فرعی مطرح می‌شوند، منظور از هویت و هویت ملی چیست و چه ابعادی دارد؟ تحلیل محتوا چیست و چه ویژگی‌هایی دارد؟ به‌دلیل ماهیت اکتشافی موضوع مورد بررسی، فرضیه خاصی مورد توجه نویسندگان نیست.

چارچوب مفهومی و روشی

کنش‌ها و رفتارهای سیاسی فرد و جامعه بر اساس هویت و فرهنگ آن جامعه شکل می‌گیرد. ساخت هویتی کشورها گوناگون است، اما همه کشورها می‌خواهند با گسترش و ترویج فرهنگ و هویت ملی خود به سه هدف ارتقای میزان مشروعیت نظام سیاسی در دیدگاه افکار عمومی بین‌المللی، کسب جایگاه بین‌المللی و مدیریت افکار عمومی برسند (Dehshiri & Taheri, 2016: 5). در این نوشتار، هویت ملی مبنای بحث است. در جدول شماره ۱ تعریف هویت ملی و شاخص‌های آن آمده است که پیش‌تر بیان شد.

1. David Turner
2. Identity and national identity
3. Feyzullah Ünal
4. The Construction of National Identity in Modern Times
5. Eugene Tartakovsky

جدول شماره ۱. تعریف مفهوم هویت ملی

موضوع	
تعریف نظری	هویت ملی نوع نگاه و تعریف شهروندان یک کشور نسبت به کیستی خود (پذیرش یکدیگر به عنوان هم‌وطن) و دیگری است.
تعریف عملیاتی	هویت ملی عبارت است از مجموعه مؤلفه‌های تاریخی، فرهنگی، سیاسی و جغرافیایی.
شاخص‌ها	میهن‌دوستی: در قالب جمله‌هایی چون «من وطنم را دوست دارم» یا هر جمله‌ای که دربرگیرنده این مفهوم باشد. جغرافیای کشور: وسعت سرزمینی و مشخص بودن مرزهای جغرافیایی که بدون نقشه نیز به آن‌ها اشاره شده باشد. نقش، کشور. پیشینه تمدنی و فرهنگی، دوره‌های تاریخی، پیش از اسلام، آریایی‌ها، باستان و دوره‌های اسلامی، آثار تاریخی و باستانی، بودا، مناره‌های تاریخی، موزه ملی، آرشیو ملی. خاطره جمعی مشترک تاریخی: جنگ‌ها، پیروزی‌ها و شکست‌ها، قیام‌های ملی و اسطوره‌های تاریخی. عناصر سیاسی هویت ملی: قانون اساسی، حقوق اساسی، مشروعیت سیاسی، توزیع قدرت، مشارکت مردمی و انتخابات، عدالت سیاسی و مانند این‌ها. مؤلفه‌های فرهنگی هویت ملی: پرچم، سرود ملی، زبان، توجه به آداب و رسوم، لباس، غذا، اعیاد (جشن‌ها، گل سرخ، عروسی و عزا) و ...

Source: Gholami, 2016: 64

تحلیل محتوا روشی است که در آن، پژوهشگران دستاوردهای ارتباطات اجتماعی انسان‌ها را که از جنس اسناد و مدارک (نوشته و نانوشته) است، می‌آزمایند. پژوهشگران می‌توانند محتوای نامه‌ها، دفترهای خاطرات، مقاله‌ها، مجله‌ها، صورت‌جلسه‌ها، کتاب‌ها و روزنامه‌ها، اشعار، ترانه‌ها، نقاشی‌ها، سخنرانی‌ها، قوانین و هر نوع متن و سند دیگری را تحلیل کنند. بدین ترتیب، تحلیل محتوا هم روشی برای تحلیل داده‌ها و هم روش مشاهده اسناد است، اما به جای مشاهده مستقیم رفتار مردم یا پرسش در مورد آن، به ارتباط‌هایی که آنان به وجود آورده و پیام‌هایی که ردوبدل کرده‌اند، توجه و آن را مورد پرسش و ارزیابی قرار می‌دهند (Ghaedi & Golshani, 2016: 58). این نوشتار به‌عنوان پژوهشی کاربردی می‌خواهد با کاربست روش تحلیل محتوا و اندازه‌گیری فراوانی شاخص‌های پیش‌گفته در متن، به تحلیل داده‌ها بپردازد. ابتدا شاخص‌های طرح‌شده در متن و تصاویر هر یک از درس‌های کتاب درسی بررسی می‌شود. باید گفت تصاویر هم در قالب محتوای متن بررسی شده‌اند. سپس نتیجه یافته‌ها را تحلیل می‌کنیم. روایی صوری شاخص‌ها نیز بنا به توافق استادان انجام شد. بنابراین واحد تحلیل «کلمه» و «نماد» تعریف شده است و داده‌ها بر اساس «کتاب» بررسی می‌شوند. پس از گردآوری داده‌های مورد نیاز، با ورود داده‌ها به رایانه و در محیط اکسل، پردازش آغاز و نتایج آن در قالب جدول‌هایی که فراوانی و همچنین درصد هر یک از شاخص‌های مربوط را نشان می‌دهند، نشان داده می‌شود.

جدول شماره ۲. ویژگی‌های کتاب‌های بررسی شده

ردیف	عنوان کتاب	سال چاپ	تعداد صفحه‌ها	ردیف	عنوان کتاب	سال چاپ	تعداد صفحه‌ها
۱	ادبیات فارسی اول دبیرستان	۱۳۹۶	۱۹۸	۱۰	زبان و ادبیات دری صنف دهم	۱۳۹۶	۱۶۲
۲	ادبیات فارسی دوم دبیرستان	۱۳۹۶	۲۰۷	۱۱	زبان و ادبیات دری صنف یازدهم	۱۳۹۶	۱۷۸
۳	ادبیات فارسی سوم دبیرستان	۱۳۹۶	۱۹۳	۱۲	زبان و ادبیات دری صنف دوازدهم	۱۳۹۶	۱۷۰
۴	دین و زندگی اول دبیرستان	۱۳۹۶	۲۰۰	۱۳	تعلیمات اسلامی صنف دهم	۱۳۹۶	۱۴۶
۵	دین و زندگی دوم دبیرستان	۱۳۹۶	۲۰۸	۱۴	تعلیمات اسلامی صنف یازدهم	۱۳۹۶	۱۵۴
۶	دین و زندگی سوم دبیرستان	۱۳۹۶	۲۲۵	۱۵	تعلیمات اسلامی صنف دوازدهم	۱۳۹۶	۱۴۶
۷	کتاب تاریخ در این دوره تدریس نمی‌شود	-	-	-	تاریخ صنف دهم	۱۳۹۶	۱۵۶
۸	تاریخ ایران و جهان سال دوم دبیرستان	۱۳۹۶	۲۰۸	۱۶	تاریخ صنف یازدهم	۱۳۹۶	۱۵۴
۹	تاریخ ایران و جهان سال سوم دبیرستان	۱۳۹۶	۲۶۴	۱۷	تاریخ صنف دوازدهم	۱۳۹۶	۱۸۶

Source: Authors

برای گردآوری اطلاعات در بخش ادبیات موضوع و پیشینه از منابع کتابخانه‌ای استفاده شد. کتاب‌های درسی تاریخ، زبان و ادبیات دری، تعلیمات اسلامی یا دینی است که نسخه الکترونیکی آن‌ها از دو سایت پایگاه کتاب‌های درسی ایران و سایت وزارت معارف افغانستان گرفته شدند. از آنجا که مأموریت اصلی انتقال ارزش‌ها، هدف‌ها و بازسازی افکار مخاطبان در محتوای این علوم است، حجم منابع بررسی شده در این پژوهش بر مبنای ویرایش نهایی سال ۱۳۹۶ است. از این نظر نمونه‌گیری هدفمند^۱ بوده است.

تجزیه و تحلیل داده‌ها

در این بخش مقوله هویت ملی در قالب شاخص‌های نه گانه هویت ملی را بررسی و تحلیل می‌کنیم؛ نتایج شمارش رمزهای مربوط به هر شاخص، در جدول‌ها نشان داده شده است.

1. Purposeful Sampling

جدول شماره ۳. فراوانی نمادهای هویت ملی ایران در کتاب زبان و ادبیات فارسی

نماد	پایه اول	پایه دوم	پایه سوم
پرچم	فراوانی	۰	۰
	درصد	۰/۵	۰
سرود ملی	فراوانی	۰	۰
	درصد	۰	۰
تقویم رسمی	فراوانی	۱۰	۲۱
	درصد	۵/۰۵	۱۰/۱۴
مکان‌های تاریخی	فراوانی	۴	۸
	درصد	۲/۰۲	۳/۸۶
هنر بومی	فراوانی	۱۶	۱۰
	درصد	۸/۰۸	۴/۸۳
لباس بومی	فراوانی	۳	۰
	درصد	۱/۵۱	۰
دفاع از سرزمین	فراوانی	۲۶	۶
	درصد	۱۳/۱۳	۲/۸۹
جشن‌های ملی	فراوانی	۰	۵
	درصد	۰	۲/۴۱
نخبگان و مشاهیر ملی	فراوانی	۷۷	۷۷
	درصد	۳۸/۸۸	۳۷/۱۹

Source: Authors

براساس اطلاعات جدول شماره ۳ در کتاب زبان و ادبیات فارسی، در سال اول دبیرستان به شاخص پرچم تعداد ۱ مرتبه، معادل ۰/۵ درصد، در سال دوم دبیرستان، ۰ مرتبه، معادل صفر درصد، در سال سوم دبیرستان، تعداد ۰ مرتبه، معادل صفر درصد تأکید شده است. به شاخص سرود ملی در کتاب زبان و ادبیات فارسی در سه سال دبیرستان، تعداد ۰ مرتبه یعنی صفر درصد اشاره شده است. به شاخص تقویم رسمی، در کتاب سال اول، تعداد ۱۰ مرتبه، معادل ۵/۰۵ درصد، در کتاب سال دوم، تعداد ۲۱ مرتبه، معادل ۱۰/۱۴ درصد و در کتاب سال سوم، تعداد ۱۷ مرتبه، معادل ۸/۸۰ درصد تأکید شده است. به شاخص مکان‌های تاریخی در کتاب سال اول ۴ مرتبه، معادل ۲/۰۲ درصد در کتاب سال دوم تعداد ۸ مرتبه، معادل ۳/۸۶ درصد و در کتاب سال سوم ۲۱ مرتبه، معادل ۱۰/۱۴ درصد تأکید شده است. به شاخص دیگر یعنی هنر بومی در کتاب سال اول ۱۶ مرتبه، معادل ۸/۰۸ درصد، در کتاب سال دوم، تعداد ۱۰ مرتبه، معادل ۴/۸۳ درصد و در کتاب سال سوم، تعداد ۱۷ مرتبه، معادل ۸/۸۰ درصد اشاره شده است.

همچنین به شاخص‌های لباس بومی، دفاع از سرزمین، جشن‌های ملی در کتاب زبان و ادبیات فارسی اول تا سوم دبیرستان به ترتیب معادل ۱/۵۱ درصد در سه سال، ۱۳/۱۳ درصد، ۲/۸۹ درصد، ۴/۱۴ درصد در سه سال، ۲/۴۱ درصد و ۱۰/۳۶ درصد در سه سال تأکید شده است. شاخص‌های نهایی بررسی شده، یعنی شاخص مربوط به کیفیت پردازش بحث نخبگان و مشاهیر ملی در سه ساله دبیرستان با فراوانی ۷۷ مرتبه در کتاب سال اول، ۷۷ مرتبه در کتاب سال دوم و ۸۵ مرتبه در سال آخر دبیرستان بوده است. در جدول شماره ۴، فراوانی نمادهای هویت ملی در دیگر کتاب بررسی شده یعنی تاریخ نشان داده شده است.

جدول شماره ۴. فراوانی نمادهای هویت ملی ایران در کتاب تاریخ

نماد	پایه اول	پایه دوم	پایه سوم
پرچم	فراوانی	۰	۳
	درصد	۰	۱/۱۳
سرود ملی	فراوانی	۰	۰
	درصد	۰	۰
تقویم رسمی	فراوانی	۴	۹۰
	درصد	۱/۹۲	۳۴/۰۹
مکان‌های تاریخی	فراوانی	۳۷	۹
	درصد	۱۷/۷۸	۳/۴۰
هنر بومی	فراوانی	۶۶	۳۰
	درصد	۳۱/۷۳	۱۱/۳۶
لباس بومی	فراوانی	۲	۲
	درصد	۰/۹۶	۰/۷۵
دفاع از سرزمین	فراوانی	۱۹	۲۵
	درصد	۹/۱۴	۹/۴۶
جشن‌های ملی	فراوانی	۲	۱
	درصد	۰/۹۶	۰/۳۷
نخبگان و مشاهیر ملی	فراوانی	۴۳	۶
	درصد	۲۰/۶۷	۲/۲۷

Source: Authors

بر اساس اطلاعات جدول شماره ۴، در سال اول دبیرستان، کتاب تاریخ در برنامه آموزشی این دوره نیست. در کتاب سال دوم و سوم دبیرستان که مشترک بین دوره‌های سه‌گانه علوم انسانی، علوم تجربی و علوم ریاضی است، این داده‌ها در ارتباط با کمیت نمادهای هویت ملی در این کتاب‌ها به دست آمده است: از تعداد ۳ فراوانی، معادل ۱/۱۳ درصد برای شاخص پرچم، ۰ درصد اشاره به شاخص سرود ملی در کتاب‌های تاریخ دبیرستان، تعداد ۴ مرتبه، معادل ۱/۹۲

درصد و ۹۰ مرتبه اشاره به این شاخص در کتاب‌ها سال دوم و سوم برای شاخص تقویم رسمی، ۳۷ مرتبه فراوانی، معادل ۱۷/۷۸ درصد در سال دوم و تعداد ۹ فراوانی، معادل ۳/۴۰ درصد در سال سوم برای شاخص مکان‌های تاریخی. به شاخص هنر بومی در کتاب سال دوم دبیرستان تعداد ۶۶ مرتبه، معادل ۳۱/۷۳ درصد و در کتاب سال سوم دبیرستان تعداد ۳۰ مرتبه، معادل ۱۱/۳۶ درصد توجه شده است. همچنین به شاخص لباس بومی در کتاب سال دوم تعداد ۲ مرتبه، معادل ۰/۹۶ درصد و در سال سوم تعداد ۲ مرتبه، معادل ۰/۷۵ درصد توجه شده است. به شاخص دفاع از سرزمین، در کتاب سال دوم تعداد ۱۹ مرتبه، معادل ۹/۱۴ درصد و در سال سوم تعداد ۲۵ مرتبه، معادل ۹/۴۶ درصد توجه شده است. بر دو شاخص جشن‌های ملی و نخبگان و مشاهیر ملی به ترتیب ۱ و ۴۳ مرتبه در سال دوم و ۱ و ۶ مرتبه در سال سوم تأکید شده است.

جدول شماره ۵. فراوانی نمادهای هویت ملی ایران در کتاب دین و زندگی

نماد	پایه اول	پایه دوم	پایه سوم
پرچم	فراوانی	۰	۰
	درصد	۰	۰
سرود ملی	فراوانی	۰	۰
	درصد	۰	۰
تقویم رسمی	فراوانی	۱	۰
	درصد	۰/۵۰	۰
مکان‌های تاریخی	فراوانی	۱	۰
	درصد	۰/۴۸	۰
هنر بومی	فراوانی	۲	۳
	درصد	۱	۱/۳۳
لباس بومی	فراوانی	۱	۰
	درصد	۰/۴۸	۰
دفاع از سرزمین	فراوانی	۰	۸
	درصد	۰	۳/۵۵
جشن‌های ملی	فراوانی	۰	۰
	درصد	۰	۰
نخبگان و مشاهیر ملی	فراوانی	۲۲	۹
	درصد	۱۱	۵/۲۸

Source: Authors

بر اساس اطلاعات جدول شماره ۵ در کتاب دین و زندگی سه سال دبیرستان به سه شاخص پرچم، سرود ملی و جشن‌های ملی توجهی نشده است. در مورد شاخص‌های تقویم رسمی، مکان‌های تاریخی، هنر بومی و لباس بومی وضعیت مشابه است. در ارتباط با شاخص دفاع از سرزمین نیز به جز در کتاب سال سوم معادل ۳/۵۵ درصد، داده‌ای داده نشده است. فقط به شاخص نخبگان و مشاهیر ملی در هر سه دوره تأکید و اشاره شده است.

جدول شماره ۶. فراوانی نمادهای هویت ملی در کتاب‌های درسی ایران

نخبگان و مشاهیر ملی	جشن‌های ملی	دفاع از سرزمین	لباس بومی	هنر بومی	اماکن تاریخی	تقویم رسمی	سرود ملی	پرچم	
۲۷۵	۲۸	۹۲	۹	۱۴۶	۸۱	۱۴۳	۰	۵	فراوانی
۱۴/۰۳	۱/۴۲	۴/۶۹	۰/۴۵	۷/۴۵	۴/۱۳	۷/۲۹	۰	۰/۲۵	درصد

Source: Authors

اطلاعات جدول شماره ۶ نشان می‌دهد که در کتاب‌های بررسی شده در کل، ۷۷۹ مرتبه بر شاخص‌ها یا نمادهای هویت ملی تأکید شده است که سهم این مؤلفه‌ها در محتوای کتاب‌های درسی یکسان نیست و بیشترین میزان تأکید بر نماد نخبگان و مشاهیر ملی با ۲۷۵ مرتبه، معادل ۱۴/۰۳ درصد صورت گرفته است. سپس نماد هنر بومی با ۱۴۶ بار فراوانی، معادل ۷/۴۵ درصد در رتبه دوم و نماد تقویم رسمی با ۱۴۳ مرتبه فراوانی، معادل ۷/۲۹ درصد در جایگاه سوم قرار گرفته‌اند. نمادهای دفاع از سرزمین، اماکن تاریخی، لباس بومی و پرچم به ترتیب در سرازیری جدول قرار گرفته‌اند.

جدول شماره ۷. فراوانی نمادهای هویت ملی افغانستان در کتاب زبان و ادبیات دری

نماد	پایه اول	پایه دوم	پایه سوم
پرچم	فراوانی	۱	۲
	درصد	۰/۶۱	۱/۱۷
سرود ملی	فراوانی	۱	۱
	درصد	۰/۶۱	۰/۵۸
تقویم رسمی	فراوانی	۱۷	۲۵
	درصد	۱۰/۴۹	۱۴/۷۰
مکان‌های تاریخی	فراوانی	۹	۴
	درصد	۵/۵۵	۲/۳۵
هنر بومی	فراوانی	۲	۰
	درصد	۱/۲۳	۰
لباس بومی	فراوانی	۴	۱
	درصد	۲/۴۶	۰/۵۸
دفاع از سرزمین	فراوانی	۱	۰
	درصد	۰/۶۱	۰
جشن‌های ملی	فراوانی	۰	۰
	درصد	۰	۰
نخبگان و مشاهیر ملی	فراوانی	۰	۶
	درصد	۰	۳/۵۲

Source: Authors

براساس اطلاعات جدول شماره ۷ در کتاب‌های دوره متوسطه نظام آموزشی افغانستان، در کتاب زبان و ادبیات دری، در سال اول دبیرستان به شاخص پرچم تعداد ۱ مرتبه، معادل ۰/۶۱ درصد و در سال دوم دبیرستان، ۱ مرتبه، معادل ۰/۵۶ درصد، در سال سوم دبیرستان، تعداد ۲ مرتبه، معادل ۱/۱۷ درصد تأکید شده است. در ارتباط با شاخص سرود ملی در سال اول و دوم، آمار مشابهی وجود دارد و تنها در کتاب سال سوم است که به این نماد، ۱ مرتبه، معادل ۰/۵۸ درصد اشاره شده است. به نماد تقویم رسمی در کتاب سال اول ۱۷ مرتبه، معادل ۱۰/۴۹ درصد، در کتاب سال دوم ۲۵ مرتبه، معادل ۱۴/۰۴ درصد و در کتاب سال سوم تعداد ۲۵ مرتبه، معادل ۱۴/۷۰ درصد تأکید شده است. به شاخص مکان‌های تاریخی در کتاب سال اول ۹ مرتبه، معادل ۵/۵۵ درصد در کتاب سال دوم تعداد ۱ مرتبه، معادل ۰/۵۶ درصد و در کتاب سال سوم ۴ مرتبه، معادل ۲/۳۵ درصد تأکید شده است. به شاخص هنر بومی فقط در کتاب سال اول دبیرستان ۱ مرتبه، معادل ۱/۲۳ اشاره شده است و در کتاب‌ها سال دوم و سوم در این زمینه مسکوت مانده‌اند. به شاخص لباس بومی در کتاب سال اول ۴ مرتبه، معادل ۲/۴۶ درصد در کتاب سال دوم ۱ مرتبه، معادل ۰/۵۶ درصد و در کتاب سال سوم تعداد ۱ مرتبه، معادل ۰/۵۸ درصد اشاره شده است. به شاخص‌های دفاع از سرزمین و جشن‌های ملی در کتاب زبان و ادبیات دری هیچ توجهی نشده است. به شاخص مربوط به کیفیت پردازش بحث نخبگان و مشاهیر ملی در کتاب‌های دوره دبیرستان کشور افغانستان با فراوانی ۰ مرتبه در کتاب سال اول، ۶ مرتبه، معادل ۳/۳۷ درصد در کتاب سال دوم و ۶ مرتبه معادل ۳/۵۲ درصد در سال آخر دبیرستان توجه شده است.

جدول شماره ۸. فراوانی نمادهای هویت ملی افغانستان در کتاب تاریخ

نماد	پایه اول	پایه دوم	پایه سوم
پرچم	فراوانی	۱	۱
	درصد	۰/۶۴	۰/۵۳
سرود ملی	فراوانی	۱	۱
	درصد	۰/۶۴	۰/۵۳
تقویم رسمی	فراوانی	۰	۰
	درصد	۰	۰
مکان‌های تاریخی	فراوانی	۶	۳
	درصد	۳/۸۴	۱/۶۱
هنر بومی	فراوانی	۱	۰
	درصد	۰/۶۴	۰
لباس بومی	فراوانی	۰	۰
	درصد	۰	۰
دفاع از سرزمین	فراوانی	۰	۱۹
	درصد	۰	۱۰/۲۱
جشن‌های ملی	فراوانی	۰	۰
	درصد	۰	۰

۲۹	۱۷	۱۹	فراوانی	نخبگان و مشاهیر ملی
۱۵/۵۹	۱۱/۰۳	۱۲/۱۷	درصد	

Source: Authors

بر اساس اطلاعات جدول شماره ۸ در کتاب‌های دوره متوسطه نظام آموزشی افغانستان، در کتاب تاریخ، در سال اول دبیرستان، به شاخص پرچم تعداد ۱ مرتبه، معادل ۰/۶۴ درصد و در سال دوم دبیرستان، ۱ مرتبه، معادل ۰/۶۴ درصد، در سال سوم دبیرستان، تعداد ۲ مرتبه، معادل ۰/۵۳ درصد تأکید شده است. در ارتباط با شاخص سرود ملی در سال اول، دوم و سوم، آمار مشابه است. اما در ارتباط با نماد تقویم رسمی، در هیچ‌یک از کتاب‌های سال اول تا سوم تأکیدی بر این شاخص نشده است. در مورد شاخص مکان‌های تاریخی در کتاب سال اول ۶ مرتبه، معادل ۳/۸۴ درصد در کتاب سال دوم تعداد ۱۰ مرتبه، معادل ۶/۴۹ درصد و در کتاب سال سوم ۳ مرتبه، معادل ۱/۶۱ درصد تأکید شده است. به شاخص هنر بومی فقط در کتاب سال اول دبیرستان ۱ مرتبه، معادل ۰/۶۴ اشاره شده، اما در کتاب‌های سال دوم و سوم اشاره‌ای نشده است. به شاخص لباس بومی در هیچ‌یک از کتاب‌ها اشاره‌ای نشده است. به شاخص دفاع از سرزمین به جز در کتاب سال سوم ۱۹ مرتبه، معادل ۲/۲۱ درصد و به شاخص جشن‌های ملی در هیچ‌کدام از کتاب‌های سال اول تا سوم توجه نشده است. شاخص نخبگان و مشاهیر ملی با فراوانی ۱۹ مرتبه، معادل ۱۲/۱۷ درصد در کتاب سال اول، ۱۷ مرتبه، معادل ۱۱/۰۳ در کتاب سال دوم و ۲۹ مرتبه، معادل ۱۵/۵۹ در سال سوم دبیرستان توجه و تأکید شده است.

جدول شماره ۹. فراوانی نمادهای هویت ملی افغانستان در کتاب دینی

نماد	پایه اول	پایه دوم	پایه سوم
پرچم	فراوانی	۱	۱
	درصد	۰/۶۸	۰/۶۸
سرود ملی	فراوانی	۱	۱
	درصد	۰/۶۸	۰/۶۸
تقویم رسمی	فراوانی	۰	۰
	درصد	۰	۰
مکان‌های تاریخی	فراوانی	۰	۰
	درصد	۰	۰
هنر بومی	فراوانی	۰	۰
	درصد	۰	۰
لباس بومی	فراوانی	۰	۰
	درصد	۰	۰
دفاع از سرزمین	فراوانی	۳	۰
	درصد	۲/۰۵	۰
جشن‌های ملی	فراوانی	۰	۰
	درصد	۰	۰

فرآوانی	۰	۰	۰
درصد	۰	۰	۰

Source: Authors

بر اساس اطلاعات جدول شماره ۸ در کتاب‌های دوره متوسطه نظام آموزشی افغانستان، در کتاب دینی، در سال اول دبیرستان به شاخص پرچم تعداد ۱ مرتبه، معادل ۰/۶۸ درصد و در سال دوم دبیرستان، ۱ مرتبه، معادل ۰/۶۴ درصد، در سال سوم دبیرستان، تعداد ۱۲ مرتبه، معادل ۰/۶۸ درصد تأکید شده است. در مورد شاخص سرود ملی در سال اول، دوم و سوم، آمار مشابه است. در مورد نماد تقویم رسمی، مکان‌های تاریخی، هنر بومی و لباس بومی در هیچ یک از کتاب‌ها سال اول تا سوم تأکیدی بر این شاخص‌ها نشده است. به شاخص‌های دفاع از سرزمین به جز در سال اول با فرآوانی ۳ مرتبه، معادل ۲/۰۵ درصد و به شاخص‌های جشن‌های ملی و نخبگان و مشاهیر ملی، در هیچ کدام از کتاب‌های سال اول تا سوم توجهی نشده است.

جدول شماره ۱۰. فرآوانی نمادهای هویت ملی در کتاب‌های درسی افغانستان

نخبگان و مشاهیر ملی	پرچم	سرود ملی	تقویم رسمی	مکان‌های تاریخی	هنر بومی	لباس بومی	دفاع از سرزمین	جشن‌های ملی	فرآوانی و درصد
۷۷	۱۰	۹	۶۷	۳۳	۳	۶	۲۳	۰	فرآوانی
۵/۳۰	۰/۶۸	۰/۶۱	۴/۶۱	۲/۲۷	۰/۲۰	۰/۴۱	۱/۵۸	۰	درصد

Source: Authors

اطلاعات جدول شماره ۹ نشان می‌دهد که در کتاب‌های بررسی شده در دوره متوسطه نظام آموزشی افغانستان در کل ۲۲۸ مرتبه بر نمادهای هویت ملی تأکید شده است. سهم این شاخص‌ها در محتوای کتاب‌های درسی یکسان نیست و بیشترین میزان تأکید بر نماد نخبگان و مشاهیر ملی با ۷۷ مرتبه، معادل ۵/۳۰ درصد است. شاخص تقویم رسمی با ۶۷ فرآوانی و معادل ۱/۵۸ درصد در جایگاه دوم، نمادهای مکان‌های تاریخی، دفاع از سرزمین، پرچم، سرود ملی، لباس بومی و هنر بومی در جایگاه سوم تا جایگاه آخر قرار دارند.

نتیجه

نظام آموزشی در همه کشورهای جهان عرصه مهمی است که میزان القا و انتقال مفاهیم و ارزش‌های هر ملتی را همانند چارچوب هویتی آن به نسل‌های جدید منتقل می‌کند. در کشورهای خاورمیانه و از جمله ایران و افغانستان این موضوع حتی اهمیت دوچندان دارد، زیرا برای پیمودن مسیر توسعه این ملت‌ها باید بیش‌ازپیش بر کیفیت پرورش و انتقال ارزش‌های

پذیرفته شده جامعه به نسل‌های جدید تأکید داشته باشند تا از این راه در جهانی که انقلاب ارتباطات و اطلاعاتی، فرهنگ‌ها و هویت‌ها را درهم آمیخته است بتوانند از هویت خودی در برابر دیگری دفاع و محافظت کنند. مطالعه کتاب‌های درسی دو کشور ایران و افغانستان اطلاعات درخور توجهی در ارتباط با میزان توجه و تأکید بر این مهم در نظام آموزشی این کشورها را نشان داد. بر اساس داده‌های گردآوری شده، متوجه شدیم آموزش هویت ملی در کتاب‌های درسی دوره متوسطه در هر دو کشور هدفی ناقص و گذارا بوده است و متن و تصاویر این کتاب‌ها به نهادهای هویت ملی توجه چندانی نداشته‌اند و حتی در مقایسه میان دو کشور و در هر یک از نظام‌های آموزشی توجه متعادلی به ابعاد هویت ملی نشده است.

در مورد کتاب‌های دوره متوسطه در نظام آموزشی جمهوری اسلامی ایران داده‌های به دست آمده نشان می‌دهد که در محتوای کتاب‌های ادبیات فارسی دوره متوسطه به گونه‌ای متعادل به ابعاد گوناگون هویت ملی توجه نشده است. میزان تأکید بر مؤلفه‌های پرچم، سرود ملی، لباس بومی و اماکن تاریخی، در مقایسه با دیگر مؤلفه‌ها بسیار اندک است. همچنین میزان تأکید و توجه بر این ابعاد، در کتاب تاریخ هم ناهم‌خوانی و بی‌تعادلی در محتوای دارد. نه تنها در دوره اول متوسطه با حذف این کتاب از برنامه آموزشی سال اول دبیرستان شاهد اساسی در این حوزه هستیم، بلکه در کتاب‌های سال دوم و سوم نیز تنها بر ابعاد مربوط به تقویم رسمی و هنر بومی تأکید و از دیگر ابعاد هویت ملی غفلت شده است. در کتاب‌های دین و زندگی سه سال متوسطه توجه و تأکید بر این ابعاد نشده است و تنها درصد ناچیزی به بعد نخبگان و مشاهیر ملی اختصاص یافته است.

در مورد کتاب‌های دوره متوسطه در نظام آموزشی کشور افغانستان، نتیجه پژوهش نشان می‌دهد که میزان تأکید بر ابعاد گوناگون هویت ملی در محتوای کتاب‌های زبان و ادبیات دری دوره متوسطه بی‌تعادلی چشمگیری دارد و این بار با توجه به تقویم رسمی، پرچم و سرود ملی از دیگر ابعاد هویت ملی غفلت شده است. این بی‌تعادلی در کتاب‌های تاریخ دوره متوسطه این کشور تکرار شده است و با تأکید بر ابعاد مربوط به نخبگان و مشاهیر و مکان‌های تاریخی به دیگر ابعاد بی‌توجهی شده است. در مقایسه میزان توجه دو کشور به ابعاد نه گانه هویت ملی، بر اساس داده‌های به دست آمده از کمیت توجه به ابعاد نه گانه هویت ملی در کتاب‌های دوره متوسطه ایران با وجود یکسان‌نبودن در تعداد در مقایسه با کشور افغانستان و حذف کتاب تاریخ در دوره اول دبیرستان، میزان توجه و تأکید در کتاب‌های این کشور بیشتر از همسایه خود است. شایان توجه اینکه به ابعاد پرچم و سرود ملی که قدم‌های ابتدایی آشنایی نسل جوان با هویت ملی خود است در کتاب‌های دوره متوسطه افغانستان به شکل چشمگیری توجه شده است. در حالی که در کتاب‌های دوره متوسطه از این موضوع به شدت غفلت شده است. موضوعی که در فرایند تهیه و تدوین کتاب‌ها باید توجه شود.

جدول شماره ۱۱. فراوانی نمادهای هویت ملی در کتاب‌های درسی ایران و افغانستان

نخبگان و مشاهیر ملی	جشن‌های ملی	دفاع از سرزمین	لباس بومی	هنر بومی	مکان‌های تاریخی	تقویم رسمی	سرود ملی	پرچم		
۲۷۵	۲۸	۹۲	۹	۱۴۶	۸۱	۱۴۳	۰	۵	فراوانی	ایران
۱۴/۰۳	۱/۴۲	۴/۶۹	۰/۴۵	۷/۴۵	۴/۱۳	۷/۲۹	۰	۰/۲۵	درصد	
۷۷	۰	۲۳	۶	۳	۳۳	۶۷	۹	۱۰	فراوانی	افغانستان
۵/۳۰	۰	۱/۵۸	۰/۴۱	۰/۲۰	۲/۲۷	۴/۶۱	۰/۶۱	۰/۶۸	درصد	

Source: Authors

مشخص است که در هر دو کشور کمیت و کیفیت توجه به ابعاد هویت ملی پایین است و باید در سیاست‌گذاری آموزشی مباحث هویتی با دقتی بیشتر آسیب‌شناسی و سپس افزایش یابد. یکی از گام‌های مهم در این زمینه می‌تواند توزیع متعادل موضوع‌های هویتی در محتوای کتاب‌های درسی باشد. نکته‌ای که تاکنون از آن غفلت شده است. در این فرایند توزیع، ابعاد باید به‌گونه‌ای باشد که به محتوای ایرانی و اسلامی هویت کشور توجه شود و از نظر کمی و کیفی نیازهای هویتی نسل جوان را به‌ویژه در دوره نوجوانی که دوره هویت‌یابی است، پاسخ دهد.

References

- Abolhassani, Seyed Rahim (2008), "Components of National Identity with a Research Approach", **Politics Quarterly**, Vol. 38, No. 4, pp. 1-22 [in Persian]. Available at: https://jfq.ut.ac.ir/article_27701.html?lang=fa (Accessed on: 8/13/2022).
- Afrough, Emad (2002), **Iranian Culture and Identity, Critique and Theory on Ferdowsi's Shahnameh and the Philosophy of Iranian History**, Book of the Month, Tehran: Al-Hadi Publishing [in Persian].
- Ahmadi, Ahmad (2017), **Persian Literature** (3), The Third Year of Secondary Education, Tehran, Ministry of Education, Educational Research and Planning Organization [in Persian].
- Ahmadi, Farajollah (2017), **History of Iran and the World** (2), Third year of secondary education, Tehran, Ministry of Education, Educational Research and Planning Organization [in Persian].
- Alireza Soltani and Zohra Khanmohammadi (2021), "Russian National Identity in the Post-Soviet Era; Identity Change or Continuity", **Central Eurasia Studies**, Vol.14, No. 2, pp 175-200 [in Persian]. Available at: https://www.jcep.ut.ac.ir/article_86509.html. (Accessed on: 8/21/2020).

- Ansari, Farooq (2017), **History**, 11th Grade, Afghanistan, Ministry of Education Publications [in Persian]. Available at: <https://www.play.google.com/store/apps/details?id=com.afghanistan.books&hl=en&gl=US>. (Accessed on: 2/9/2020).
- Azadi, Parvin (2017), **Religion and Life** (1), 10th Grade, Tehran, Ministry of Education, Educational Research and Planning Organization [in Persian].
- Azgandi, Alireza and Gholamreza Mohammadi Mehr (2016), "Representation of National Identity in Persian Textbooks for Primary School", **Quarterly Journal of National Studies**, Vol. 17, No. 65, pp. 39-52 [in Persian]. Available at: http://www.rjnsq.sinaweb.net/article_96870.html (Accessed on: 8/13/2022).
- Bavari, Mohammad Rasool (2017), **History**, 10th grade, Afghanistan, Ministry of Education Publications [in Persian]. Available at: <https://www.play.google.com/store/apps/details?id=com.afghanistan.books&hl=fa&gl=US>. (Accessed on: 2/9/2020).
- Davoodi, Seyed Hossein (2017), **Persian Literature** (2), Second year of secondary education, Tehran, Ministry of Education, Educational Research and Planning Organization [in Persian].
- Dehshiri, Mohammad Reza and Mehdi Taheri (2016), "Iranian Educational Diplomacy in Central Asia", **Central Asia and the Caucasus Quarterly**, No. 94, pp. 1-41 [in Persian]. Available at: http://www.ca.ipisjournals.ir/article_24260_35cc3ad0885d48b16ac3dfab34f7c764
- Ebrahimi, Nasser (2017), **Religion and Life** (2), Second Year of High School, Tehran, Ministry of Education, Educational Research and Planning Organization [in Persian].
- Etesami, Mohammad Mehdi (2017), **Religion and Life** (3), Third Year of Secondary Education, Tehran, Ministry of Education, Educational Research and Planning Organization [in Persian].
- Farkhari, Ahmad Yassin and Gholam Sarvar, Baghlani (2017), **Dari Language and Literature**, 11th grade, Afghanistan, Ministry of Education Publications [in Persian]. Available at: <https://www.play.google.com/store/apps/details?id=com.afghanistan.books&hl=fa&gl=US>. (Accessed on: 2/9/2020).
- Farkhari, Ahmad Yassin and, Assadollah, Mohaghegh (2017), **Dari Language and Literature**, 12th grade, Afghanistan, Ministry of Education Publications [in Persian]. Available at: <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.afghanistan.books&hl=fa&gl=US>. (Accessed on: 2/9/2020).
- Ghaedi, Mohammad Reza and Alireza Golshani (2016), "Content Analysis Method, from Quantitative to Qualitative", **Quarterly Journal of Psychological Methods and Models**, Vol. 7, No. 23, pp. 57-82 [in Persian]. Available at: http://jpmm.marvdasht.iau.ir/article_1905.html (Accessed on: 8/13/2022).
- Gholami, Zahra (2016), **Content Analysis of Afghan Textbooks: A Study of National Interests**, Imam Khomeini International University, Department of Political Science, Faculty of Social Sciences, Master Thesis, [in Persian].
- Hajian, Ebrahim and Mehdi Amirkafi (2008), "The Relationship between National Identity and Ethnic Identity in Iranian Ethnicities", **Iranian Sociological**

- Quarterly**, Vol. 9, No. 3 and 4, pp. 109-142 [in Persian]. Available at: http://rahbord.csr.ir/article_124476.html (Accessed on: 8/13/2022).
- Iranian Textbooks (2017), **High School Textbooks**, available in the textbook database. Available at: <http://chap.sch.ir/>. (Accessed on: 2/9/2020).
- Jadidi Mohammadabadi, Akbar (2015), "Analysis of the Content of Persian Textbooks and Social Sciences in the Sixth Grade of Elementary School in Terms of Attention to National Identity Based on Approved Standards", **Quarterly Journal of Research in School and Virtual Learning**, Vol. 3, No. 11, pp. 41- 48 [in Persian]. Available at: https://www.etl.journals.pnu.ac.ir/article_2387.html (Accessed on: 8/13/2022).
- Javadian, Massoud (2017), **History of Iran and the World** (1), Second Year of Secondary Education, Tehran, Ministry of Education, Educational Research and Planning Organization [in Persian].
- Javadzadeh, Ali Reza (2010), "National Identity and Currents of the Islamic Revolution", **Journal of Political Knowledge**, No. 4, pp. 161-184 [in Persian]. Available at: <http://siyasi.nashriyat.ir/node/35> (Accessed on: 8/13/2022).
- Kochi, Mohammad Asif (2017), **Islamic Education**, 11th Grade, Afghanistan, Ministry of Education Publications [in Persian]. Available at: <https://www.play.google.com/store/apps/details?id=com.afghanistan.books&hl=fa&gl=US>. (Accessed on: 2/9/2020).
- Maroufi, Yahya and Sadegh Panahi Tavana (2014), "The Place of Components of National-Religious Identity in the Content of Books of Persian Literature of the Middle Ages", **Quarterly Journal of Education**, No. 120, pp. 83-104 [in Persian]. Available at: <http://qjoe.ir/article-1-187-fa.html> (Accessed on: 8/13/2022).
- Moridi, Behzad and Khatreh Bakhshandeh (2011), "Identity and Politics in Muslim Republics of Russia: A Case Study of Dagestan and Tatarstan", **Central Eurasia Studies**, Vol. 4, No. 9, pp. 119-99 [in Persian]. Available at: https://www.jcep.ut.ac.ir/article_24224.html. (Accessed on: 8/21/2020).
- Ronaghi, Shir Mohammad (2017), **History**, 12th grade, Afghanistan, Ministry of Education Publications [in Persian]. Available at: <https://www.play.google.com/store/apps/details?id=com.afghanistan.books&hl=en&gl=US>. (Accessed on: 2/9/2020).
- Safi, Noorullah (2017), **Islamic Education**, 10th Grade, Afghanistan, Ministry of Education Publications [in Persian]. Available at: <https://www.play.google.com/store/apps/details?id=com.afghanistan.books&hl=fa&gl=US>. (Accessed on: 2/9/2020).
- Sharif, Farzaneh (2017), **Dari Language and Literature**, 10th Grade, Afghanistan, Ministry of Education Publications [in Persian]. Available at: <https://www.play.google.com/store/apps/details?id=com.afghanistan.books&hl=fa&gl=US>. (Accessed on: 2/9/2020).
- Tajik, Mohammad Reza (2005), "Modern Man and the Riddle of Identity", **Quarterly Journal of National Studies**, Vol. 6, No. 21, pp. 9-28 [in Persian]. Available at: http://www.rjnsq.sinaweb.net/article_101512.html (Accessed on: 8/13/2022).

- Taki, Massoud (2017), **Persian Literature**, First Year of High School, Tehran, Ministry of Education, Educational Research and Planning Organization [in Persian].
- Textbooks of Afghanistan (2017), **Textbooks of the Ministry of Education of the Islamic Republic of Afghanistan**, available on the website of the Embassy of the Republic of Afghanistan – London. Available at: <http://afghanistanembassy.org.uk/>. (Accessed on: 2/9/2020).
- Zahed, Saeed (2005), "Iranian National Identity", **Yas Strategy Quarterly**, Vol. 1, No. 4, pp. 131-149 [in Persian]. Available at: <http://www.ensani.ir/file/download/article/20101210194322-54.pdf>. (Accessed on: 8/13/2022).
- Zarifi, Shir Ali (2017), **Religious Sciences**, 12th grade, Afghanistan, Ministry of Education Publications [in Persian]. Available at: [https://www.play.google.com/store/apps/details?id=com.afghanistan.books&hl=fa & gl = US](https://www.play.google.com/store/apps/details?id=com.afghanistan.books&hl=fa&gl=US). (Accessed on: 2/9/2020).